

АКСІОЛОГІЧНА ПРИРОДА ПРИНЦИПУ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

THE AXIOLOGICAL NATURE OF THE PRINCIPLE OF TRANSPARENCY IN THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES

Троцький О.О., аспірант кафедри теорії та публічного права
Національний транспортний університет

У статті досліджено аксіологічну природу принципу транспарентності у контексті адміністративно-правового регулювання діяльності правоохоронних органів України. У науковій роботі обґрунтовується визначення транспарентності як основоположної правової цінності, котра забезпечує легітимність публічної влади, зокрема у сфері правоохоронної діяльності. Автор розкриває глибинну аксіологічну сутність цього принципу як багатовимірного правового явища, що охоплює етичний, соціальний, інституційний і нормативний рівні та зазначає, що витoki принципу транспарентності слід шукати не лише у нормах позитивного права, а й у морально-етичних імперативах, котрі визначають межі доброчесності та обґрунтованості владних рішень. Окремо розглянуто значення транспарентності для превенції зловживань владними повноваженнями та формування суспільної довіри до правоохоронних органів.

У статті також висвітлено значимість внутрішньо-особистісного сприйняття принципу транспарентності самими працівниками правоохоронних органів як одного з чинників його дієвої реалізації. Аргументовано, що транспарентність не повинна розглядатися лише як формально-нормативна вимога, а має стати складовою управлінської культури, професійної доброчесності та демократичного публічного служіння. Окреслено основні виклики, пов'язані із реалізацією транспарентності у правоохоронній діяльності, зокрема: необхідність балансування між відкритістю та захистом службової інформації; гарантування національної безпеки; дотримання прав і свобод людини та дотримання демократичних принципів.

У статті автор підкреслює, як аксіологічний підхід до розуміння транспарентності дозволяє цілісно осмислити її роль, забезпечити стійкий баланс між відкритістю і безпекою, та сприяти формуванню ефективної, легітимної й підзвітної системи правоохоронної діяльності в Україні.

Ключові слова: транспарентність; аксіологічна природа; публічне управління; адміністративне право; правова цінність; правоохоронні органи; доступ до публічної інформації; суспільна довіра; легітимність публічної влади; демократичний устрій.

This article investigates the axiological nature of the principle of transparency within the framework of administrative and legal regulation of law enforcement in Ukraine. Transparency is substantiated as a fundamental legal value that underlies the legitimacy of public authority, particularly in the field of law enforcement. The author conceptualizes transparency as a multidimensional phenomenon encompassing ethical, social, institutional, and normative dimensions. The study highlights its crucial role in building public trust, preventing abuses of power, and institutionalizing accountability. The article identifies key challenges in implementing transparency in law enforcement, including the need to balance openness with the protection of sensitive information, national security considerations, human rights guarantees, and adherence to democratic norms. It is argued that the origins of the transparency principle extend beyond positive law, being grounded in moral and ethical imperatives that define the boundaries of integrity and reasonableness in public decision-making. Particular attention is given to how transparency is perceived by law enforcement personnel, as this internal attitude significantly influences its practical implementation. The author emphasizes that transparency should not be treated merely as a formal legal requirement, but rather as an integral component of administrative culture, professional ethics, and democratic public service. The article concludes that an axiological perspective provides a holistic analytical framework for understanding transparency, enabling a sustainable balance between openness and security. Such an approach contributes to the development of an effective, legitimate, and accountable law enforcement system aligned with the principles of democratic governance and the rule of law in Ukraine.

Key words: transparency; axiological nature; public administration; administrative law; legal value; law enforcement agencies; access to public information; public trust; legitimacy of public authority; democratic order.

Постановка проблеми. В умовах соціально-політичних викликів та динамічних реформ державного механізму, принцип транспарентності набуває особливої ваги як ключовий елемент легітимності та ефективності публічного управління. Проте його реалізація у діяльності правоохоронних органів стикається з низкою складних проблем, пов'язаних із балансуванням між відкритістю інформації та необхідністю збереження службової таємниці, забезпеченням національної безпеки та дотриманням прав людини. Формалізм у практиках розкриття інформації, а також потенційне зловживання режимами обмеженого доступу створюють ризики для довіри суспільства до правоохоронних структур та підтримують принципи демократичного врядування. Водночас, сучасна адміністративно-правова доктрина потребує не лише нормативного, а й глибокого аксіологічного осмислення транспарентності як багатовимірного правового феномену, що включає етичні, соціальні та інституційні аспекти. Вирішення цих проблем є актуальними для формування ефективної, підзвітної та легітимної правоохоронної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розробку теоретичних та методологічних основ реалізації принципу транспарентності, а також його ціннісних аспектів у діяльності правоохоронних органів зро-

били такі вітчизняні науковці, як Гоптарев О., Терещук Г., Романенко Є., Голодник Ю., Пашковська М., Сачко О., Громовенко К., Тицька Я., Кудіна О., Васирина М., Цимбалюк М. та Слинко Т. та інші.

Втім, незважаючи на наявний ґрунтовний науковий доробок, аксіологічна природа принципу транспарентності в контексті адміністративно-правового регулювання діяльності правоохоронних органів досі потребує подальших напрацювань для комплексного дослідження.

Це обумовлює необхідність здійснення аналізу реалізації принципу транспарентності у діяльності правоохоронних органів для формування теоретичного підґрунтя будови ефективної, підзвітної та легітимної системи влади в Україні.

Виклад основного матеріалу. Принцип транспарентності дедалі стійкіше утверджується у якості невід'ємного компонента легітимності публічного управління та правового порядку демократичної держави. Посилення функціонального навантаження на державу та зростання вимог з боку громадянського суспільства щодо прозорості діяльності та підзвітності органів державного управління зумовлюють необхідність поглибленого аналізу транспарентності як важливого та багаторівневого правового явища.

Сучасна доктрина адміністративного права охоплює поняття транспарентності як один із правових критеріїв ефективності, правомірності та суспільно-орієнтованої спрямованості державного управління. Це своєю чергою вимагає не лише нормативного, але й філософсько-правового осмислення принципу транспарентності з урахуванням його аксіологічних витоків, інституційної логіки та взаємодії із суміжними правовими принципами. Аксіологічний вияв транспарентності дозволяє аналізувати не зовнішні прояви, а призначення та мотиваційну сутність цього принципу як одного з основних компонентів належного публічного врядування.

З огляду на аксіологічну природу принципу, транспарентність як правова категорія не вичерпується рамками позитивного права. Джерела транспарентності слід вбачати не лише у нормативному врегулюванні, що відображається в загальнонаціональних нормативно-правових актах і внутрішньовідомчих організаційно-розпорядчих документах, а й у філософсько-правовому осмисленні природи публічної влади, її функцій і меж у взаємодії з суспільством. Аксіологічний аспект транспарентності має витoki у первинних мотивах створення демократичного устрою з делегуванням владних повноважень та потреби у врегулюванні прозорого, прогнозованого і стійкого суспільного порядку. Як правова цінність, транспарентність постає складовою аксіологічного фундаменту громадсько-орієнтованої держави, що спирається на ідеї публічного блага, відкритості управлінських процесів і обґрунтованості владних рішень. Як зазначає О. Гоптарев, встановлення дієвого демократичного громадського контролю за діяльністю судових та правоохоронних органів є надзвичайно важливим завданням для нинішнього етапу розвитку України – з огляду на потребу реального забезпечення визначеного Конституцією статусу демократичної, соціальної, правової держави та зважаючи на задекларований її політичним керівництвом стратегічний курс на інтеграцію до європейських і євроатлантичних структур [1]. Терещук Г. підкреслює, що у демократичній державі реалізація принципу транспарентності органів публічної адміністрації є однією з важливих і невід'ємних складових державної інформаційної політики, стратегічна мета якої полягає в побудові відкритого інформаційного суспільства [2].

У сучасному розумінні публічна влада в демократичному суспільстві функціонує на основі соціального контракту, що передбачає взаємну довіру та відповідальність між владою і суспільством. Принцип транспарентності є механізмом, за допомогою якого цей контракт зберігає свою актуальність і дієвість, відповідно з одного боку, транспарентність забезпечує право громадян на прозорість та громадський контроль за діяльністю органів державної влади, з іншого – стимулює саму владу до самоконтролю, відкритості й професійної доброчесності. Відповідно транспарентність має значно ширшу природу, ніж технологічний засіб доступу до інформації або інструмент комунікації між владою та громадянським суспільством. Аксіологічна природа принципу передбачає не лише доступ до інформації, а й формування передумов довіри до влади як легітимної сили, що діє в інтересах суспільного ладу.

Особливої актуальності питання транспарентності набуває у контексті діяльності правоохоронних органів. Як зазначає Ю. Голодник, через правоохоронні органи реалізується правовий механізм гарантування захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, а також реалізації права на охорону та захист порушених суб'єктивних прав в судовому або адміністративному порядку [3]. Як зазначає К. Громовенко та Я. Тицька, виконання правоохоронними органами покладених на них обов'язків є основною умовою захисту прав та свобод людини та громадянина, але, результати цієї діяльності залежать не лише від рівня

професіоналізму правоохоронців, але й ступеня довіри до них з боку населення. Саме тому, одним з ключових напрямів реформування правоохоронних органів має бути нове бачення взаємодії правоохоронних органів з населенням [4]. Відповідно правоохоронні органи, як носії публічної влади, не можуть залишатися внутрішньо-інституційно замкненими утвореннями. Їх легітимність значною мірою залежить від сприйняття суспільством їхньої діяльності як об'єктивної, справедливої, ефективної та доброчесної. Ціннісний аспект транспарентності у цьому випадку відіграє роль соціальної категорії, без якої публічна влада втрачає стійкість і дієвість. Транспарентність у цьому випадку не лише регламентує відкритість владної діяльності, але й визначає її моральну правомірність. Вона виконує функцію етичної верифікації легітимності владних дій та виступає не як альтернатива праву, а як його ціннісне продовження.

У процесі дослідження реалізації принципу транспарентності у діяльності правоохоронних органів важливо виокремити виклики, що виникають при її практичній імплементації. Зокрема, оперативно-розшукова діяльність за своєю природою передбачає режим обмеженого доступу до інформації, що обґрунтовано таємницею слідства, завданнями забезпечення національної безпеки та ефективністю виконання покладених на правоохоронні органи функцій. Проте необхідно зазначити, що наявні обмеження у доступі до інформації часто супроводжуються ризиками порушення балансу між необхідністю забезпечення правопорядку та дотриманням прав і свобод людини. Попри наявні ризики, принцип транспарентності не втрачає своєї актуальності, адже його реалізація передбачає пошук оптимального балансу між необхідністю збереження таємниці та гарантуванням відкритості, підзвітності та довіри з боку суспільства до діяльності державних інституцій. Як зазначає Сачко О., правоохоронні органи повинні надавати громадськості інформацію про хід розслідування кримінальних справ. Це є важливим для забезпечення суспільного контролю, безпеки громадян та розкриття протиправних діянь. Однак і медіа, і поліцейські повинні бути обережні у виборі обсягу та характеру інформації, що розголошується, з урахуванням правових обмежень і прав осіб, залучених до справи [5]. В свою чергу Слинко Т. наголошує, що стан забезпечення доступу громадян до публічної інформації свідчить про те, що сьогодні все ще існує багато труднощів у сфері дотримання цього права, а також про відсутність будь-яких зрушень у бік більшої інформаційної відкритості української влади [6].

Особливого значення транспарентність набуває у питаннях внутрішньо-організаційної діяльності правоохоронних органів, що включає: порядок прийняття адміністративних рішень; процедури кадрового просування; механізми дисциплінарної відповідальності; публічність критеріїв оцінювання ефективності їх діяльності. Відсутність якісної реалізації принципів транспарентності у цих процесах створює ризики приховування ієрархічних впливів, конфлікту інтересів, корупційних практик і загального зниження суспільної довіри до системи правопорядку. Саме тому адміністративно-правове забезпечення інституційної відкритості є не факультативною умовою, а основоположною вимогою до організації діяльності правоохоронних органів. У цьому контексті транспарентність нерозривно зв'язана з принципом юридичної визначеності, який передбачає підконтрольність будь-якого владного втручання конкретним юридичним процедурам та стандартам доброчесності. Адміністративне право, будучи формальною оболонкою реалізації цих процедур, стає носієм змісту, що формуються саме через аксіологічний вимір права.

Варто зазначити, що транспарентність у діяльності правоохоронних органів як ціннісно-нормативний орієн-

тир, також направлена на забезпечення превенції владного свавілля. Вона функціонує як своєрідний механізм стримування зловживання владними повноваженнями через публічність процедур прийняття рішень, встановлення зовнішнього контролю та нормативне обмеження дискреційності. Транспарентність не лише формує зовнішні рамки контролю, а й сприяє внутрішній системі саморегуляції правоохоронних органів. Вона стимулює створення чітких процедур та стандартів, які мінімізують можливості для свавільних дій та забезпечують передбачуваність результатів діяльності.

Окрім цього, транспарентність у контексті правоохоронної діяльності виступає як засіб підзвітності посадових осіб, що не лише підвищує ефективність контролю з боку суспільства, але й активізує професійний самоконтроль і відповідальність усередині органів влади. Такий дуальний вплив транспарентності зокрема сприяє мінімізації корупційних ризиків та забезпечує превенцію порушень прав людини. Як зазначає Кудіна О., поняття транспарентності пов'язане з діяльністю по боротьбі з корупцією як фактора, що негативно впливає на рівень відкритості та прозорості функціонування системи державного управління [7]. Зміст транспарентності в цьому контексті трансформується із формальної відкритості інформації в принцип етичного правозастосування, де пріоритет надається публічному інтересу, який вимагає від правоохоронного органу пояснювати, мотивувати та обґрунтовувати свої дії навіть у межах обмеженого доступу до інформації.

Разом з тим, повноцінне розкриття принципу транспарентності у сфері правоохоронної діяльності неможливе без урахування особливостей його сприйняття безпосередніми суб'єктами реалізації владних повноважень – працівниками правоохоронних органів. Як зазначає М. Цимбалюк, мораль як один із основних чинників регуляції суспільних відносин є основою права, гарантом, що втілює правову культуру працівників правоохоронних органів. Лише внутрішнє, духовне, морально зумовлене прагнення працівника правоохоронних органів до утвердження в суспільстві добра може призвести до вагомих професійних успіхів в утвердженні правових відносин у суспільстві [8]. Адже саме внутрішнє сприйняття змісту цього принципу значною мірою детермінує реальну ефективність його впровадження на практиці. Як зазначає М. Василина: у світогляді співробітників правоохоронних органів розрізняють фахові, військові, етичні, соціально-психологічні, естетичні, політичні, правові, філософські

та інші погляди [9]. Ці погляди формують унікальний комплекс особистісних установок, що впливають на їх ставлення до впровадження відкритості підзвітності та прозорості в межах щоденної діяльності.

В свою чергу етична складова реалізації принципу транспарентності охоплює практики внутрішньої відповідності та послідовності у дотриманні стандартів поведінки. У цьому сенсі вона є формою внутрішнього права, що існує не тільки на рівні законів, а й на рівні цінностей. Її наявність вказує на здатність правоохоронного органу функціонувати не лише в межах закону, але й у відповідності до духу права та його метафізичного значення – до тих неписаних усталених моральних норм, які утворюють гідність, справедливості та відкритість як універсальні орієнтири правового порядку.

Висновки. З огляду на викладене, принцип транспарентності постає як багатовимірною соціально-правова та політична конструкція, що базується на визнанні демократичних засад, відкритості та підзвітності як ключових орієнтирів публічного управління. Обґрунтування обмеження принципу транспарентності в свою чергу не повинно мати формальний характер, а навпаки – містити чіткі межі з урахуванням демократичних принципів публічного урядування. В іншому випадку держава ризикує втратити довіру з боку громадян, що є критичним фактором у легітимації владних повноважень.

Аксіологічна природа транспарентності виявляється у здатності формувати суспільну довіру, забезпечувати етичну легітимність владних рішень та сприяти реалізації запиту громадськості. Вона має інституційну, нормативну та моральну сторони, які в своєму комплексі формують простір відкритого, підзвітного та доброчесного державного устрою.

Досліджуючи аксіологічну природу транспарентності в діяльності правоохоронних органів вбачається за необхідне слідувати моделі динамічного балансу, в межах якої кожне обмеження права на доступ до інформації має підлягати незалежній оцінці з позицій значущості та співмірності. Такий принцип не лише забезпечує інституційну легітимність державної влади, а й формує ідеологічне підґрунтя функціонування держави, в межах якого правоохоронні органи виступають не лише виконавцями, а й суб'єктами публічного служіння – як Державі, так і її громадянам. У цьому контексті транспарентність набуває статусу не просто організаційної вимоги, а ціннісного імперативу, що визначає якість взаємодії між владою та суспільством.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоптарев О. І. Генезис та сутність транспарентності в діяльності судової влади. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2018. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvduvs_2018_4_14 (дата звернення: 01.07.2025).
2. Терещук Г. А. Транспарентність в діяльності органів публічної адміністрації як один із ключових принципів. *Правова держава*. 2018. № 30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2018_30_22 (дата звернення 04.07.2025).
3. Голодник Ю. А. Правоохоронні органи в механізмі забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів громадян. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2023. Т. 34(73), № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_law_2023_34%2873%29_3_10 (дата звернення 04.07.2025).
4. Громовенко К. В., Тицька Я. О. Роль правоохоронних органів у забезпеченні прав людини: теоретико-правовий аспект. *Держава та регіони. Сер. Право*. 2021. № 2 (72). URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/2_2021/2_2021.pdf (дата звернення 04.07.2025).
5. Сачко О. В. Взаємодія між журналістами, правоохоронними органами та громадськістю в контексті запобігання та розслідування справ про перешкоджання журналістській діяльності. *Приватне та публічне право*. 2023. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prgulaw_2023_4_9 (дата звернення 06.07.2025).
6. Слинько Т. М. Транспарентність влади та політико-правова культура громадян. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2013. № 3. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/5358?locale> (дата звернення 06.07.2025).
7. Кудіна О. А. Принцип транспарентності в публічному адмініструванні: теоретико-правові засади. *Вісник ВДУ. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія*. 2013. Т. 21 № 23 (4). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2013_21_23%284%29_8 (дата звернення 06.07.2025).
8. Цимбалюк М. М. Вплив світоглядних орієнтирів сучасного правоохоронця на реформування правоохоронної системи в українському соціокультурному просторі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2016. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvduvs_2016_4_39 (дата звернення 08.07.2025).
9. Василина М. М. Виховання співробітників правоохоронних органів до виконання завдань оперативно-службової діяльності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2022. Вип. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvppr_2022_5_34 (дата звернення 08.07.2025).